

Slovenski Pravniki.

Leto XVII.

V Ljubljani, 15. septembra 1901.

Štev. 9.

Napredek v justični reformi.

Že četrto leto uživamo prostejšega duha v sodnih dvorinah, odkar so se nam odprli zakladi novih civilno-pravdnih zakonov, in po vsej pravici torej zasledujemo in povprašujemo vsi vdeleženci, kaj nam je dobrega ali slabega prinesla nova doba z raznovrstnimi in zares pomenljivimi spremembami?

Nočemo stopiti na sicer samo ob sebi tudi zanimivo polje statistike, da ne zabredemo v stari greh, češ: nekdanj se je preveč gledalo na številke, na izkaze, bliščeče se v podobi mrtvih pojavov sodnega delovanja, a pozabilo se je na glavni smoter, da se mora vršiti pravosodstvo zakonito, točno in v prid ljudstvu, katero zares pravice išče, in da torej pravega napredka pri takem delovanju ni iskati v obliki sami, temveč v stvari. Skratka, smoter in konec dobre justice je in ostane ona oblika, ki vstreza napominanemu glavnemu smotru, t. j. iščimo pravice na temelju resnih, naravnih odnošajev in delajmo na to, da se takšna pravica podeli vdeležencem kar najhitreje in brez nepotrebnih stroškov!

Toda »in medias res«! Kaj smo se naučili v dobi veljavnih novih zakonov, kaj je dobrega, kaj še slabega? Kaj se naj vzdržuje, kaj odpravi in kako dosežemo glavni naš smoter?

Gotovo je, da si nihče več ne želi onih »egiptovskih loncev« prejšnjega stoletja, onih pojavov zastarele in kulturnemu napredku naroda škodljive prakse, katera je ubila, dejali bi, pravico s tem, da se je sicer strankam podelilo vsled dolgotrajnega razmotrivanja ter dragega in trudapolnega stremljenja dotičnih sodelujočih faktorjev še vendar ne kaj dobrega, — da pa nobena stranka z izidom težkega dela končno ni bila zadovoljna, ker se je po tesnih in mrtvih sponah oblike čestokrat uničilo najboljše pravo!

Le mislimo nazaj na ono strašno obliko, ko se je naložila, zavrnila in sprejela ter »post tot discrimina rerum« storila »glavna prisega«, ko pri takšni akciji končno nobena stranka

ni prav vedela in še manj razumela, kako pride do zaželenega ali nepričakovanega smotra; izid pravde zavisel je mnogokrat od slučajnosti, od dobre volje pravnice stranke ali, še bolje rečeno, njenega zastopnika; rodile so se razsodbe kaj čudnih nasledkov, stranka, za pravico se boreča, je obupala nad zdravo pametjo, njena pravica pa je splavala večkrat po vodi, kakor utone ladja, ki ne najde pravega voditelja. Kaj še hočemo dalje govoriti o drugih slučajih, ko se je pravica izgubila vsled marsikatih nepazljivosti bodi si, da se je rok za nastop ali položitev prisega zamudil ali da je napačna, oziroma nepopolna informacija zakrivila tragičen izid drage tožbe in pravde, in vse to le pravici na kvar?! Ali smo mogli in smeli zastopnike strank odgovorne storiti za to, če so morali v poznejšem teku pravde zapustiti stališče, ki je bilo pri sestavi tožbe za dejanske razmere pravilno, ne da bi bilo možno zamujene dejanske navedbe in dokaze še veljavno predložiti sodišču za razsodbo? Zares kruti formalizem ubil je pravo!

Takih razmer si gotovo nihče ne želi več; tudi ni potrebno še posebej opozarjati na one posledice, ako so se zamujeni dokazi vendar le še mogli uporabljati po novih mučnih in dragih interlokutih za razsojo glavnega pravnega predmeta; koliko je šlo časa na izgubo in kaj še na stroških! Prav občutljiva pa je bila kazen samo z odložitvijo končne razsodbe za one stranke, ki so pravdo zavlekle vsled nebrojnih preložitvev; dotični ekspenzarji so kazali čudne svote; pravda je večkrat šla za 100 gld., stroški samo za odložitvev sodbe pa so presegali to svoto in včasih še zdatno več! Zares žalostne razmere tako za sodnike, kakor za zastopnike strank in slišali smo pojave: »sodišče je krivo; sramota takšni justici, rajši v bodoče ne iščem več pravice, naj popustim vse!« Je li tedaj bilo častno za sodnike in pravnike, če se je pravda rešila čestokrat po letih in desetletjih, ko že davno ni bilo več ne duha ne sluha o pravnem predmetu samem? Menda nihče ne bo mislil, da je propadla stranka kedaj plačala z veseljem stroške in še celo ogromne stroške!

Izbrišimo si rajši te neprijetne spomine in poglejmo v novo dobo!

Vsaka prememba je usodepolna in kaj čuda, ako so nastopali koj iz začetka novih zakonov mnogi proroki, kateri, »laudatores

temporis acti«, so se le neradi preminjali iz Savlov v Pavle, krčevito držeči se onih spon, ki so njim sicer donášale mnogo truda, pri vsem tem pa še vendar obilne slave! Ti stari čestitelji stare prakse so kaj težko občutili nove premembe, zastala jim je poprej že večkrat zdrava pamet in nekaj časa zadušila je vsako plodovito delovanje okolnost, da se je nesrečni novi sistem še križal s starim! — Nesrečna doba prvega leta veljave novih zakonov! Vse je bilo narobe, vse kakor na glavo postavljeno, kar bi moralo na nogah stati, obup se je lotil naših »modernih Pavlov« in marsikdo si je brisal hladne srage se zgubančenega čela, češ, ne bo srečnega konca, vtopimo se!

A glej, minoli so dnevi, tedni in meseci ter zajedno tudi staro kopito; — splošno zanimanje za boljo prihodnost premagalo je vse te velike težave. — Sodno osebje se je bilo zdavno pomnožilo, mlajše moči nastopile so čvrsto in pogumno ter spojile so se vse sile na skupno in napredno novo delovanje. Čim dalje bolj so potihnili glasovi starih »nevernežev« in nastopilo je plodovito delo; kakor premaga svitloba temo, tako so se sčasoma zvedrile misli in okrepčali možgani sodnikov in pravnih zastopnikov.

Odslej pa veselo jadramo naprej! — Sicer še nekaj časa skuša stara navada poganjati svoje korenine, toda zakon strogo prepoveduje brezpotrebne prenose razprav in složno se privadijo organi pravosodstva točnemu, stvarnemu delu. Kdo bi mislil in verjel, da se pravda, ki je nekdanj trajala leto in še dalje, sedaj končuje pri naroku za prvo razpravo ali da se prenese le vsled neizogibnih vzrokov in to le za par tednov.

Kakšen razloček — strmijo vsi udeleženci — med starim in novim! Stranka doseže hitro zaželeni smoter in tudi odvetnik za kratko delo vendar le primerno svoto zasluži; zares mi živimo v stoletju električnih sil!

Kaj pa, da še vendar vse ni tako, kakor bi moralo biti in bi že tudi lahko bilo? Tožba se vloži, senat stopi za zeleno mizo, da zasliši predmet nove pravde; reč še ni jasna, plete se govor za govorom in bojimo se, da se vse prevrne in da ne bo konca teh, v naglici se vršočih pravnih činov; že ugovor toženca kaže, da hoče nasprotnik po starem kopitu priti do pravice, za resnico se še prav ne zmeni; tožnik noče vsega povedati,

tudi toženec se vije in obotavlja, z resnico še noben noče takoj na dan, stvar se zavija, vsak se hoče še odstraniti od najkrajšega pota, ki drži do resnice; odvetnik strmi ali se celo jezi nad uporom strank; konečno se stranko samo zasliši; ta pa se ne more več odtegniti mogočnemu uplivu sodišča, ki le hoče stvarno resnico brez ovinkov; novi zakon vse tako zahteva; to uvideva stranka in baš nasprotje tega, ker je še pri tožbi lastnemu zastopniku povedala in po stari navadi zamolčati hotela, pride nehote na dan po svetlobi ustne in javne razprave; — stranka ne more drugače, saj vidi že povabljene priče in sliši, kar se javno pred sodniki razpravlja, ter že tudi sluti, da se mora vse na kratko, vendar pa določno in resnično povedati; tudi ve, da bo morebiti morala celo pod prisego izpovedati; namigne jej predsednik, votant in nasprotna stranka, kar bo za razsojo pravde pomenljivega; ona vidi žive dokaze pred seboj, korespondenca iz preteklih časov se v pojasnitev spornih točk razvija; — stranka ve in sliši, da mora celo lastne listine nasprotniku prepuščati v dokaz resnice; skratka, vidi se in naglaša se, da pri najboljši volji ni mogoče stvari preobračati, ker z vso silo zahteva zakon poizvedovanje resnice! Izpred temnih oči pade udeležencem zagrinjalo, ki je resnico prikrivalo, mrak se preobrača v svetlobo in doslej pravdohlepna stranka se prav mirno uda temu čudotvornemu, novemu redu ter je celo vesela, da se na tak način resnica išče; za trmoglavost ni več potuhe in konečno ostavi tudi propadla stranka olajšanim srcem sveti kraj, tempelj pravice, dobro vedoča, da so časi minoli, ko se je pravica še skrivala za nepoštenostjo, in da ne gre več po zvijačah komu pravice kratiti!

Ali ni to blagodejna morala? Ali ni sedaj postala sodna dvorana ono živo svetišče pravice, v katerem za sleparstvo, nepoštenost, krivico in laž ni več nikakega mesta?

Pravdoželjni sosed vidi, da ne sme in ne more več svojega brata ugonobiti, in tožil bo znanprej le v svesti si, da zares pravice išče; nesramni oderuh se kar izogiblje novemu templju prepričan, da bi prišla vsa njegova umazanost na dan in da bi glas prodril o njem v najdaljše kroge; pustil bo neštevilne tožbe prejšnjih časov na stran ter navzame se vendar tudi le nekake morale in ako se tudi čisto ne izpokori, vsaj tožil ne bo več za

vsako neukusno stvar, kar je zopet drugim v korist! Tako ima dandanes pravosodstvo prevažen in časten pomen, da se povzdiguje javna morala in zatira strast ter nesramno izkoriščanje drugega! Kedaj se je kaj enakega pripetilo v dobi starega civ. pravnega reda? Vsem torej služi dobrota vestnega izvrševanja novih zakonov; tudi mali obrtnik ne bo tožil več nepošteno in prenapeto; saj vidi, da sodna morala zatre ves njegov kredit, ako nepravilno toži. Smelo tedaj trdimo, da naše, tej idejalni stroki posvečeno delo in trud donaša stoterni sad in da ublaža huda nasprotstva, ki se rodijo iz našega vsakdanjega, materijalizmu podvrženega življenja.

Dajmo si zapisati te glavne smotre modernega pravosodstva globoko v svoja srca in ne bomo več hrepeneli po starih zakonih, temveč naraščali bodo od leta do leta čestitelji svetišča! S tem pa, da se skrbno in vztrajno izogibamo starim grehom, najbolje pospešujemo vzvišeno naše delo, zajamčeno v novih zakonih, katerim se tudi prilega zlati izrek: »Scire leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem«. *K. W.*

Kriminalistične šole.

Spisal cand. iur. **Janko Polec.**

I.

Antropologična šola.

(Dalje in konec.)

V eni točki so si bili vsi učenjaki jedini, namreč, da se mora zrušiti ves dosedanji kazensko-pravni sistem, če obvelja Lombrosova nauka o »rojenem hudodelcu«.

V drugih točkah pa jih moramo deliti v dva glavna tabora. V prvem so bili večinoma juristi, vzrastli v Beccarijevi šoli brez smisla za nove potrebe življenja in brez razuma za napredek naravoslovnih znanostij. Ti učenjaki, na čelu jim prof. Lucchini v Bologni, so le »a priori« negirali Lombrosove hipoteze, samo podirali, ne da bi na podlagi lastnih studij popravljali; oni sploh niso trpeli, da bi jih kdo motil pri reševanju njihovih abstraktnih